

SZÍNHÁZI ESTÉK

Szinte mindenki besúgó

Eörsi-bemutató Veszprémben

A „történelmi tragibohozat”, ahogyan a szerző nevezte művét, 1794. augusztus 13-án játszódik, azon a napon, amelyen Martinovics a jegyzőkönyv szerint „könnyeket ontva és igaz bűnbánat jeleit adva” mindent bevallott az általa vezetett összeesküvésről. *Eörsi István* ezt a vallomástételt egy Bécs melletti tiszásra helyezi — innen az eredeti cím: Egy tisztáson —, ahol Gotthardi Ferenc, az apát egykori ügynőktársa, volt bécsi rendőrfőtanácsos, most ugyancsak fogoly, csellel húzza ki belőle a neveket és a tényeket. Az írói fikció szerint ők ketten tehetséges — sőt, az apát egyenesen zseniális — profik, akiket tehetségtelen, középszerű hivatalnokok, ügyetlen besúgók vesznek körül. A darab első része ebből a szempontból következetes és logikus.

A vallomástételre az előadás szünetében kerül sor, a második részben az apát és Gotthardi már csak arra vár, hogy értük jöjjenek. Ezalatt kiderül, hogy az erdő nemcsak lövöldöző katonákkal, de mindenféle besúgókkal van tele. Egy kiránduló család, egy magyarruhába öltözött fiatal pár császkál arra, s végül az egyik korhadt ágról is spicli pottyan közéjük. Az kiderül, hogy mindenki leleskedik mindenki után, két dologra azonban sehogyan sem jöhet rá a néző. Az egyik, hogy miért kell várakozniuk a vallomás után. Maguk azt feltételezik, hogy akarnak még tőlük valamit, nem tudjuk meg azonban, hogy mit. S azt sem, hogy miért tett vallomást Martinovics. A csejt nem vette be. Tudta, mit akart Gotthardi, sőt azt is tudta, hogy az tudja, hogy ő tudja. Az apát indoklása nagyjából ennyi: „Magamtól undorodva teszem, amit tennem kell, hogy betöltsem küldetésemet.” E küldetés jellegéről azonban nem igazít el a szöveg, nem tudhatjuk, valódi politikai

éleslátás húzódik-e meg mögötte, vagy egy önjelölt fantasztia személyes ambíciója. A darab lényegében nyitva hagyja a Martinovics megítélése körüli régi vitát, ahhoz pedig túlzottan elnagyolt, parabolaszerű, hogy egységbe foglalja az objektív történelmi szerepet és a személyes jellemgyengé- séget.

Inkább a viszonyok ábrázolása határos ma a veszprémi színpadon. Amikor hajdani ellenzékiek kölcsönösen gyalázzák egymást és közben egykori ellenállásukból kívánnak politikai tőkét kovácsolni maguknak, a politikai szerepjátásnak erre a különös természetrajzára érdemes igazán odafigyelnünk. A színen szinte mindenki besúgó, s aki nem vesz részt ebben a játszásban — mert vagy nem akar, vagy nem tud —, azt rövid úton lelövik, mint a favágót és a feleségét, meg az őrséget vezető tisztet. A tragibohozatot valójában a két nagy játékos körül nyüzsgő, mindent elborító jelentéktelen figurák játsszák.

Veszprémben *Paál István* állította színpadra a művet. A második rész történéseiben

nem sikerült rendet teremteni, nem tudta igazán eldönteni, mikor ábrázol valóságot, mikor szimbólumot, mikor karikírozott túlzást és mikor víziót. A darab címévé tett *Párba* pedig nemcsak azért nem jön létre, mert nincs megírva, hanem azért sem, mert *Rajhona Adám* és *Joós László* között ilyesféle küzdelem elképzelhetetlen. Rajhónának sikerül elhítenie a kedélyesen bohókódó apátról, hogy ijedős, élveteg jelleme mélyén egykori alkímisták, szabadkőművesek, felvilágosítók szelleme lobog és intrikál. Joós László viszont alkatilag alkalmatlan Gotthardit többszörösen megcsavart gondolatokat rejtegető intrikusként ábrázolni. Schilling kormánytanácsost *Bösze György* hernyószerűen visszataszítóan mutatja.

Árvai György gömbölyded dombocsára helyezte a tisztást, mögé ajtókkal, ablakokkal ellátott kulisszákra festette a fákat. A zárt térré átalakított erdő humora nem működik. A jól őrzött szabad tér hatásosabban fejezné ki a darab szellemét.

Zappe László

Rajhona Adám és Bösze György.

ILOVSKY BELA FELVÉTELE — MTI FOTO